

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИТЯГНЕННЯ РФ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ЕКОЦИДУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

CURRENT ISSUES OF LEGAL SECURITY OF HOLDING THE RUSSIA TO RESPONSIBILITY FOR COMMITMENT OF ECOCIDE IN THE TERRITORY OF UKRAINE

Марачук А.В., студент IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Шулепова О.О., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Військова агресія Російської Федерації завдала значної та, в деяких випадках, непоправної шкоди навколишньому природному середовищу України. У статті авторами досліджено механізм збору та фіксації доказової бази вчинення злочинів проти довкілля, що має бути основою для притягнення держави-агресора до відповідальності за нормами міжнародного права щодо здійснення екоциду на території іншої держави.

Для існування безпечного довкілля неабияк важливо захищати екосистеми від руйнівної дії збройних конфліктів або, у разі вже виниклих військових протистоянь, сприяти якнайскорішому відновленню природного середовища. Адже екологічна шкода є надзвичайно довготривалою та може впливати на подальше життя ще кількох наступних поколінь живих істот на постраждалій території або взагалі створити на ній неможливі для життя умови.

Авторами особливу увагу акцентовано на тому, що фіксація доказової інформації екологічних злочинів пов'язана з великою кількістю перепон та труднощів, а, враховуючи масштаби завдання шкоди та складність точного документального відтворення збитків, інколи є й майже неможливою. Тому в певних ситуаціях процесуальна фіксація слідів та наслідків екологічних злочинів безпосередньо на місці подій є неможливою. В таких випадках застосовуються різні технічні інструменти, як, наприклад, супутникові знімки та карти, які інколи бувають єдиними доступними джерелами інформації щодо масштабів та наслідків завданої екологічної шкоди.

Важливу роль у зборі доказів та подальшого розслідування екоциду на території нашої держави відіграє Офіс Генерального прокурора України. Для цього органи прокуратури налагоджують співпрацю з різними міжнародними організаціями серед яких, наприклад, Всесвітній Фонд природи WWF у центральній та Східній Європі та Міжнародний кримінальний суд.

Авторами відзначено, що Генеральною Асамблеєю ООН ухвалено принципи захисту навколишнього природного середовища, які можуть стати міжнародно-правовою основою для притягнення Російської Федерації до відповідальності за завдання екологічної шкоди.

Отже, авторами констатується, що саме широка доказова база, яка буде складатися з належних та допустимих доказів екологічних злочинів, допоможе застосувати існуючі міжнародно-правові механізми притягнення Російської Федерації до відповідальності за екоцид на території України. Саме для цього дуже важливою є послідовна й чітко регламентована робота правоохоронних органів та екологічних інспекцій з документування фактів вчинення екологічних злочинів та підрахунку розміру заподіяної українському довкіллю шкоди.

Ключові слова: злочин, екоцид, докази, фіксація, воєнні злочини, екосистема, злочини проти людства, природні ресурси.

The military aggression of the Russian Federation caused significant and, in some cases, irreparable damage to the natural environment of Ukraine. In the article, the authors researched the mechanism of collecting and recording the evidence base of committing crimes against the environment, which should be the basis for bringing the aggressor state to account under the norms of international law regarding the execution of ecocide on the territory of another state.

For the existence of a safe environment, it is very important to protect ecosystems from the destructive effects of armed conflicts or, in the case of military confrontations that have already occurred, to promote the restoration of the natural environment as soon as possible. After all, environmental damage is extremely long-lasting and can affect the future life of several generations of living beings in the affected area or even create conditions that are impossible for life on it.

The authors pay particular attention to the fact that the recording of evidence of environmental crimes is associated with a large number of obstacles and difficulties, and, given the scale of the damage and the difficulty of accurately documenting the damage, it is sometimes almost impossible. Therefore, in certain situations, procedural fixation of the traces and consequences of environmental crimes directly at the scene of events is impossible. In such cases, various technical tools are used, such as satellite images and maps, which are sometimes the only available sources of information on the extent and consequences of environmental damage.

The Office of the Prosecutor General of Ukraine plays an important role in the collection of evidence and further investigation of ecocide on the territory of our country. For this purpose, the prosecutor's office establishes cooperation with various international organizations, including, for example, the WWF in Central and Eastern Europe and the International Criminal Court.

The authors noted that the UN General Assembly adopted the principles of environmental protection, which can become the international legal basis for holding the Russian Federation accountable for causing environmental damage.

Therefore, the authors state that it is a broad evidence base, which will consist of proper and admissible evidence of environmental crimes, that will help to apply the existing international legal mechanisms of bringing the Russian Federation to responsibility for ecocide on the territory of Ukraine. It is for this reason that the consistent and clearly regulated work of law enforcement agencies and environmental inspectorates in documenting the facts of environmental crimes and calculating the amount of damage caused to the Ukrainian environment is very important.

Key words: crime, ecocide, evidence, fixation, war crimes, ecosystem, crimes against humanity, natural resources.

Постановка проблеми. Збройна агресія Російської Федерації спричинила численні виклики для України як от: загроза екологічній, кліматичній, ядерній, продовольчій та біологічній безпеці. Безумовно, притягнення держави, яка вчиняє екологічні злочини на території іншої держави, до відповідальності за нормами міжнародного права першочерговим є фактичне закріплення таких норм. Адже на цей час злочин екоциду на міжнародному рівні так і не криміналізовано. Хоча варто відзначити, що 25 січня 2023 року Парламентська асамблея Ради

Європи прийняла Резолюцію «Вплив збройних конфліктів на довкілля», в якій зроблено перші кроки до виділення злочину екоциду та акцентовано увагу на необхідності кодифікації складу цього правопорушення як на міжнародному, так і на національному рівні кожної країни. Актуальним залишається й питання стосовно включення складу злочину екоциду до Римського статуту Міжнародного кримінального суду, оскільки винні особи, які вчиняють діяння, що можуть бути кваліфіковані як екоцид, в майбутньому можуть уникнути відповідальності. Крім

того, своєчасність та нагальність криміналізації екоциду у міжнародному праві обумовлена тим, що відповідно до принципів міжнародного права, не можна притягнути до відповідальності особу, яка вчинила діяння, що на момент вчинення не було кримінально каранним [1, с. 1143].

У національному законодавстві юридичний склад екоциду, як кримінально караного діяння, передбачений ст. 441 Кримінального Кодексу України [2]. Проте практичне застосування зазначеної статті є проблематичним через перенасиченість цієї норми оціночними поняттями, ознаки або критерії застосування яких не можна віднайти ні в чинному законодавстві України, ні навіть у правових позиціях Верховного Суду. Наприклад, якщо розглянути поняття «масове знищення тваринного або рослинного світу», то виникає дуже багато питань щодо кваліфікації такого діяння, як от: з якого моменту рослинний чи тваринний світ варто вважати знищеним або яким є кількісне значення для визначення «масовості» такого знищення? [1, с. 1142] А тому про врегулювання питання відшкодування завданої шкоди та визначення її розміру зараз взагалі важко сказати, оскільки для розрахунку такого розміру, першочерговою є кваліфікація діяння та визначення чи є воно екологічним злочиним.

Не менш важливим є збір інформації та доказів щодо вчинення злочину екоциду, якісне збереження фактів завдання шкоди природним екосистемам, що може стати фундаментом для подальшого притягнення винної країни до відповідальності на міжнародній арені. Це є одним з основних завдань Спеціалізованої екологічної прокуратури, яка є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора України, компетенція якої поширюється на здійснення організації досудового розслідування; вирішення питань, які виникають під час кримінального провадження та підтримання публічного обвинувачення щодо кримінальних правопорушень пов'язаних зі збройною агресією, якими заподіяно шкоду довкіллю. Прокурори Спеціалізованої екологічної прокуратури на даний час здійснюють процесуальне керівництво у понад 200 кримінальних провадженнях у сфері охорони довкілля, які пов'язані зі збройною агресією (серед яких 15 кваліфіковано як злочин екоциду) [3].

Міжнародною робочою групою з екологічних наслідків війни було розроблено Екологічний договір для України, який містить в собі 50 рекомендацій як для України, так і для світової спільноти, та покликаний впровадити уніфікований підхід щодо оцінки впливу російської збройної агресії на довкілля України. Робота з імплементації положень Екологічного договору все ще триває та передбачає три основні напрями: документування завданої шкоди довкіллю, забезпечення притягнення до відповідальності за військові екологічні злочини та «зеленому відновленні». Варто відзначити, що захист довкілля є восьмим пунктом Формули миру Президента України Володимира Зеленського, яка була представлена у листопаді 2022 року [4, с. 5–7].

Для можливості практичної реалізації кожної з п'ятдесяти рекомендацій Екологічного плану має бути розроблено детальний план дій, а не формальне закріплення декларативних завдань та недосяжних глобально-кліматичних цілей. Наприклад, Рекомендація № 3 передбачає розробку методології збору та збереження даних щодо завдання екологічної шкоди в умовах воєнного конфлікту. Реалізація цієї Рекомендації є нагальною проблемою, однак ще не вироблено чітких вказівок стосовно того, які критерії будуть застосовуватись при підрахунку сум відшкодування завданої екологічної шкоди, а також, відсутні пропозиції щодо будь-яких заходів, спрямованих на відновлення довкілля. Варто наголосити на необхідності узгодження майбутніх методик з міжнародними стандартами в екологічній сфері, що стане надійним підґрунтям для допустимості у міжнародних судах доказів, зібраних українськими правоохоронними органами [4, с. 6].

В умовах сьогодення Україна може створити прецедент з притягнення винної держави до відповідальності

за знищення природно-ресурсного потенціалу в умовах воєнного конфлікту, що обов'язково стане в нагоді міжнародному співтовариству, як в попередженні вчинення злочинів екоциду, так і в подальшому притягненні до відповідальності та відшкодування завданої шкоди.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Військова агресія Російської Федерації проти України спричинила підвищення інтересу науковців до дослідження теми екологічних злочинів та, зокрема, збору доказів таких правопорушень. Хоча деякі фахівці-правники досліджували екологічні наслідки окупації та воєнних дій для певних територій України ще з 2014 року (частини Луганської, Донецької областей та Автономної Республіки Крим). Серед українських вчених, які достатньо ґрунтовно досліджували тему екоциду та притягнення до відповідальності за екологічні злочини варто відзначити таких, як: Баїк О. І., Дідух Я. П., Гетьман А. П., Баран С. І., Куземко А. А., Фокін Ю. О., Мохончук С. М., Донець О. В., Ковтун О. М., Малишева Н. Р. та багато інших.

Мета дослідження. Полягає у проведенні аналізу наявних та потенційних механізмів притягнення Російської Федерації до відповідальності за вчинення злочинів проти довкілля на території України на підставі дослідження можливостей та методів збору інформації щодо фактів вчинення таких діянь, адже саме наявність належних, допустимих та достатніх доказів є безумовною підставою для, по-перше, притягнення країни-агресора до відповідальності після винесення рішення щодо розгляду екологічних злочинів Міжнародним кримінальним судом, а, по-друге, є підставою для відшкодування шкоди, завданої навколишньому середовищу нашої країни. Для цього буде досліджено термін «екоцид», його ознаки, критерії визначення, охарактеризовано елементи цього складу злочину, розглянуто міжнародну та вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу. Вперше термін «екоцид» було вжито прем'єр-міністром Швеції Олофом Пальме у 1972 році під час розгляду проблеми знищення навколишнього природного середовища у Північному В'єтнамі внаслідок масштабних бомбардувань та використання США хімічної зброї. Тож, першою країною, яка криміналізувала злочин екоциду та внесла законодавчі зміни до своїх нормативних актів був саме В'єтнам (1990 р.) [5, с. 356–357].

Перше нормативне закріплення на міжнародному рівні це поняття отримало у 1991 році, коли до Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства було додано статтю 26 з таким змістом: «людина, яка умисно заподіє або наказує заподіяти шкоди навколишньому середовищу, в разі визнання її винною повинна бути покарана». Проте згодом ця стаття була виключена, тому на теперішній час відсутня правова підстава для притягнення до відповідальності суб'єктів злочину екоциду.

Спроба нормативного закріплення цього складу злочину була й до Римського статуту у 2002 році, однак успіхів вона не мала. Якщо звернутися до змісту статті 5 цього акту, то можна відзначити, що Міжнародний кримінальний суд розглядає «питання, пов'язані з чотирма категоріями злочинів: геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності й злочин агресії» [6]. Вже досить довго тривають дискусії стосовно внесення змін до Римського статуту, висунуто пропозиції щодо розширення переліку злочинів, які підпадають під юрисдикцію суду (ст. 5), зокрема, на злочин екоциду, а також додати статтю 8, яка б вичерпно визначала склад такого діяння [6].

Проте якщо проблему з нормативним закріпленням поняття «екоцид» можна достатньо швидко вирішити, то стосовно його тлумачення, ознак та критеріїв у науковців виникають численні суперечки. Адже майже в усіх нормативно-правових актах термін «екоцид» занадто обтяжено оціночними поняттями, тлумачення яких не існує ні в законодавстві, ні в правовій доктрині.

Наприклад, група таких науковців, як Дідух Я. П., Баран С. І., Куземко А. А. та деякі інші у своєму дослі-

дженні запропонували чіткі якісні та кількісні критерії для визнання того чи іншого діяння саме «екоцидом». Такими критеріями є: повне зникнення хоча б одного виду біоти, або розмір їх чисельності досягає менше 20% особин, або розмір площі ареалу їхнього поширення становить менше 10%; знищення цінних біотопів, включених до спадщини ЮНЕСКО чи до Резолюції 4 Бернської конвенції; знищення біотопів, від яких 75% населення певної території отримувало прями або опосередковані екосистемні послуги; забруднення ландшафту, що завдало великих екологічних та соціально-господарських збитків і спричинило відселення більше 50% населення району [1, с. 1147–1148].

Безумовно, притягнення винної держави до відповідальності за вчинення дій, які підпадають під кваліфікацію «екоцид», є дуже важливим, проте основною метою розслідувань та судових розглядів є саме відшкодування розміру завданої навколишньому природньому середовищу шкоди.

Вперше визнання претензій щодо відшкодування розміру екологічної шкоди відбулося після війни у Перській затоці (1990–1991). Під час збройної агресії Іраку Кувейту було завдано значної екологічної шкоди, що полягала у забрудненні 1 млрд. барелями нафти підземних вод та екосистем країни [7, с. 51]. Для проведення розгляду цієї претензії, розрахунку та присудження компенсації у 1991 році створили Компенсаційну комісію ООН (UNCC) у формі допоміжного органу Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй [7, с. 51–52]. В результаті ця комісія здійснила виплати 52,4 мільярдів доларів відшкодування близько 1,5 мільйонам заявників, після останнього траншу (відбувся у січні 2022 року) Ірак вважається таким, що повністю компенсував завдану шкоду [7, с. 53].

Варто зазначити, що Україна також може переймати досвід Кувейту стосовно подання претензій до такої Компенсаційної комісії. Проте у звітах цього органу неодноразово наголошувалося на важливості документування не тільки наслідків збройного конфлікту, а ще й базового стану довкілля (стану екосистем країни до воєнних подій). Комісія відмовляла в повному відшкодуванні заявлених у заявах збитків, якщо визначала, що шкода не повністю завдана окупацією, а й іншими чинниками, які не мають зв'язку з війною.

За наявними даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, станом на цей час загальні збитки для довкілля внаслідок воєнних дій вже перевищили 2 трлн. гривень, що еквівалентно 55,6 млрд. євро. Понад 1 трлн. гривень – це збитки через забруднення повітря від горіння нафтопродуктів, ракетних атак, лісових пожеж; 980 млрд. гривень – це забруднення земель; 60 млрд. гривень – це забруднення водоїм [8].

Такі завдані збитки українському довкіллю мають бути відшкодовані державою агресором. Основні правові засади щодо визначення розміру екологічної шкоди містяться в таких нормативно-правових актах, як: Методика визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану (наказ Міндовкілля від 04 квітня 2022 року № 167); Методика визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Мінагрополітики від 18 травня 2022 року № 295); Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міндовкілля від 13 жовтня 2022 року № 424) та інші [9, с. 105].

Щодо розроблення механізму відшкодування шкоди є низка зрушень, серед них такі, як: 1) звернення України до Генеральної Асамблеї ООН від 20.09.2022 р. щодо утворення спеціальної екологічної моніторингової місії з метою фіксації екологічної шкоди, заподіяної збройною агресією Російської Федерації на території України; 2) Світовий банк 09.09.2022 року опублікував прес-

реліз щодо оцінки збитків, завданих війною на території України, станом на 1 червня 2022 року, використання цієї методики підрахунку збитків Світовим банком може бути покладено в основу новітнього механізму відшкодування шкоди, завданої державі бойовими діями [10, с. 123].

В деяких країнах після повномасштабного вторгнення Російської Федерації відбулася «заморозка» активів багатьох російських олігархів та посадовців, а США, Німеччина, Канада, Франція, Сполучене Королівство та Італія «заморозили» активи Центрального банку Росії. Однак блокування коштів на рахунках не означає їх автоматичної конфіскації та спрямування для подальших виплат – таких прецедентів ще не існувало. Тому в цій ситуації для України надзвичайно важливо сформувати механізм вилучення та спрямування таких активів на відшкодування збитків, завданих війною. У всіх відомих міжнародному праву прецедентах відшкодування шкоди, завданої війною, покриття збитків здійснювалося в добровільному порядку винною країною. Очікувати такого від Російської Федерації не варто, адже ця країна не виконала жодного рішення ООН чи інших міжнародних інституцій, а тому марними є сподівання щодо РФ виконає покладені на неї зобов'язання з компенсації. 23.06.2022 року Канада стала першою країною, яка прийняла поправки до закону «Про спеціальні економічні заходи» (Special Economic Measures Act), в якому регламентовано питання щодо конфіскації заблокованих російських активів [10, с. 124].

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України також займається підрахунками збитків, завданих внаслідок значних катастроф, зумовлених бойовими діями на території нашої країни. Наприклад, обреховано розмір шкоди у 288 млн. гривень, яку завдано живим водним ресурсам, внаслідок руйнування греблі та зниження рівня води Оскільського водосховища. Розмір екологічного відшкодування в цьому випадку має комплексний характер: завдана шкода водним ресурсам, зруйнована екосистема водосховища, знищено цінні види живих ресурсів, знищено сотні кілометрів нерестовищ, засмічені землі різних категорій, зокрема й сільськогосподарського призначення [11, с. 188–189].

Для збору доказів завдання шкоди воєнними діями Російської Федерації та ведення єдиної системи контролю загроз на підставі нормативних актів, серед яких Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022 року, було створено оперативний Штаб, завданнями якого визначено: фіксацію фактів завдання шкоди навколишньому природному середовищу та розрахунок збитків, завданих підривами, бомбардуваннями, руйнуванням очисних споруд, знищенням дамб і мостів та іншими діями винної держави [7, с. 55–56].

Офіс Генерального прокурора України зазначає, що перше у світі переслідування за екоцид, який вчинено під час війни, полягає у злочині обстрілу ядерної підкрипичної установки «Джерело нейтронів» та сховища ядерних матеріалів на базі Харківського фізико-технічного інституту. Відбулося повідомлення про підозру у лютому 2024 року за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438, ст. 441, ч. 3 ст. 110 КК України, російському генерал-полковнику та чотирьом його підлеглим [12].

Варто зазначити, що на даний час існує декілька механізмів, які дають можливість притягнути державу до юридичної відповідальності за вчинення правопорушень міжнародного характеру, проте специфічна процедура щодо екологічних злочинів видається надзвичайно обмеженою.

По-перше, це Міжнародний Суд ООН, до якого Україна подала позов щодо відшкодування збитків (серед яких визначена й екологічна шкода), завданих російською агресією. Проте Суд визнав свою юрисдикцію лише щодо частини вимог на основі Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [13].

По-друге, це Міжнародний кримінальний суд, проте його юрисдикція є достатньо обмеженою. Бо такий Суд може притягати до відповідальності лише конкретних осіб, а не цілу державу, як суб'єкта вчинення злочину; а також Римський статут не поширює свою юрисдикцію на розслідування завдання шкоди навколишньому природному середовищу [13].

По-третє, це Міжнародний реєстр збитків та спеціальна комісія для розгляду вимог про відшкодування збитків, завданих воєнними діями Російської Федерації. Створення реєстру є досить прогресивним явищем, адже дозволить зафіксувати та систематизувати всі збитки, завдані воєнними діями, за категоріями. Проте реєстр лише буде накопичувати заяви та факти завдання шкоди, а вирішувати питання щодо обґрунтованості вимог та подальших виплат грошових компенсацій має саме спеціальна комісія, процес створення якої є дуже тривалим та ще навіть не започаткованим [13].

На прикладі масштабної катастрофи підриву греблі Каховської ГЕС, що сталася 6 червня 2023 р. на тимчасово окупованій території Херсонської області, можна розглянути можливості національного та міжнародного судочинства щодо розгляду цієї справи та притягнення винних до відповідальності [14, с. 257].

Притягнення до відповідальності в цій справі за ст. 441 КК України містить багато проблемних аспектів. По-перше, недостатня конкретність диспозиції даної норми – відсутність закріпленого правового визначення у термінів, відсутність визначення поняття «екологічна катастрофа» та її ознак. По-друге, за цією нормою можливе притягнення до відповідальності лише конкретних винних фізичних осіб, а не цілої держави, що значно ускладнює процедуру доказування. Адже в екологічних катастрофах, завданих збройною агресією іншої країни, не можуть бути винні лише одиничні суб'єкти, які віддали або виконували злочинні накази [14, с. 263].

Звернення України з позовом проти РФ до Міжнародного Суду ООН щодо злочину екоциду не є можливим, адже вимоги щодо відшкодування екологічної шкоди можуть бути виключені Судом через не охоплення міжнародно-закріпленим поняття злочину «екоциду» негативного впливу на довкілля. Варто звернути увагу на розгляд справи щодо підриву греблі Каховської ГЕС Міжнародним трибуналом з морського права на підставі статей 192, 194, 196 та 198 Частини XII «Захист і збереження морського середовища» Конвенції ООН з морського права. Україна зосереджує свою увагу на створенні Спеціального міжнародного кримінального трибуналу ad hoc, який не дублюватиме провадження Міжнародного кримінального суду, а матиме чітко визначену власну юрисдикцію та буде наділений повноваженнями щодо притягнення до відповідальності військово-політичного та військового керівництва РФ [14, с. 266–267].

Зважаючи на всі проблемні аспекти розслідування екологічних злочинів, першочергово необхідно сформулювати рамки міжнародно-визнаного складу злочину геноциду та його криміналізації, що дозволить розробити конвенційний механізм визначення відповідальності як держав, так і окремих осіб. Необхідним є подання звернень до Генасамблеї ООН стосовно визнання екоциду міжнародним злочином та закріплення цього положення в нормах міжнародного права [15].

Можна констатувати, що фундаментальним для відшкодування екологічної шкоди є саме доказова база вчинення діянь, які визнаються екоцидом або іншими злочинами проти довкілля. Такі проекти розробляються громадськими організаціями, наприклад, ініціатива Центру екологічних ініціатив «Екодія», яка спільно з волонтерами від початку повномасштабної війни веде моніторинг як вже завданої шкоди, так і потенційних ризиків для довкілля. Для цього було розроблено спеціальну інтерактивну мапу, яка є у відкритому доступі та містить геогра-

фію поширення, категорію шкоди та кількість зареєстрованих випадків [13].

З такою ж метою працює платформа «Svidok.org», яка розрахована на збір свідчень воєнних злочинів Російської Федерації проти українського довкілля. Вже вдалося зібрати приблизно 2,5 тисячі свідчень фактів завдання шкоди навколишньому природному середовищу. Ці докази розповсюджуються за кордоном для ознайомлення міжнародної спільноти з фактами вчинення злочинів проти довкілля на території України, а в подальшому вони можуть стати повноцінними доказами в судових установах [16].

Також варто відзначити ще такі спеціальні веб-ресурси, які призначені для збору будь-якої інформації, що стосується злочинів проти довкілля України, як: мобільний застосунок ЕкоЗагроза від Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів (<https://ecozagroza.gov.ua>); чат-бот EcoShkodaBot, розроблений Оперативним штабом при Державній екологічній інспекції України (<https://shtab.gov.ua/#information>); чат бот у Telegram SaveEcoBot від громадськості. За допомогою цих застосунків будь-яка заінтересована особа може повідомити відомі їй факти щодо вчинення екологічних злочинів та злочинів проти людяності всього в 4 кроки: перейти за посиланням, заповнити форму, прикріпити фото або відео (за наявності) та надіслати [17].

Висновки. Правове регулювання та закріплення відповідальності за вчинення екологічних злочинів в міжнародному та національному законодавстві є як ніколи актуальним та нагальним питанням. Вирішення якого буде важливим етапом в створенні безпечного природного середовища для теперішнього та майбутніх поколінь.

Генеральний прокурор України Андрій Костін зазначає, що саме зараз для міжнародної спільноти настав момент в реальних умовах продемонструвати єдність щодо питань покарання за вчинення злочинів проти довкілля державами [18]. Адже Міжнародний кримінальний суд у своєму рішенні визначив, що довкілля не є якоюсь абстракцією, а є простором для якісного життя численних майбутніх поколінь. Шкода для природних екосистем, завдана у ході воєнних конфліктів, є багатоаспектною, тривалою і часто майже незворотною, тому вона не обмежується кордонами окремо взятої країни, а чинить вплив на екосистему всього світу [18]. Тому варто продовжувати співпрацю з міжнародним співтовариством, зокрема й країнами ЄС, над формуванням та роботою спеціального трибуналу для покарання Росії за злочин агресії проти України, який буде розглядати зокрема й факти вчинення злочинів екоциду [18].

Автори наголошують, що на даний час надзвичайно важливим є регламентація притягнення до відповідальності за екологічні злочини саме на міжнародному рівні, що буде сприяти поглибленню співпраці між різними країнами-партнерами у сфері розроблення єдиного механізму притягнення до відповідальності винної країни та розроблення методик підрахунку й відшкодування завданої шкоди навколишньому природному середовищу на основі міжнародних стандартів.

Важливо зосередити увагу нас створенні міжнародного компенсаційного механізму щодо відшкодування державам шкоди в екологічній сфері. Такий механізм має три обов'язкові складники – це 1) внесення відомостей до міжнародного реєстру збитків, який є платформою для міжурядової співпраці та дозволяє документально зафіксувати доказову інформацію щодо екологічних збитків; 2) створення та запуск роботи компенсаційної комісії, яка буде наділена повноваженнями щодо розгляду заяв на відшкодування збитків, завданих довкіллю (проте варто розмежувати подання індивідуальних заяв громадян, заяв від органів державної влади, заяв від юридичних осіб різної форми власності тощо); 3) пошук джерел для формування компенсаційного фонду, який і здійснюватиме виплати у разі задоволення заяв компенсаційною комісією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дідух Я.П., Баран С.І., Кравченко О.В., Куземко А.А, Мойсієнко І.І., Полянська К.В., Ходосовцев О.Є. Екоцид в українському та міжнародному законодавстві: поняття, ознаки та критерії. *Наукові перспективи*. № 5 (47), 2024. С. 1139-1153.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Ангурець О., Хазан П., Колесникова К., Куц М., Чернохова М., Гавранек Г. Наслідки для довкілля війни росії проти України : електронне науково-популярне видання. Івано-Франківськ, 2022. 84 с.
4. «Росія відповідь». Про «екоцид» в Україні та «ще один трибунал». *Радіо Свобода*: веб-сайт. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-trybunal-za-ekolohichni-zlochynu-rosiyi/32673575.html>.
5. Українські прокурори вперше повідомили про підозру у скоєнні злочину екоциду російському генерал-полковнику та чотирьом його підлеглим – Андрій Костін. Офіс Генерального прокурора України. 14.02.2024. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/andrii-kostin-ukrayinski-prokurori-vperse-povidomili-pro-pidozru-u-skojenni-zlocinu-ekocidu-rosiiskomu-general-polkovniku-ta-ctiryom-iogo-pidleglim>.
6. Війна та шкода для довкілля: чи можна притягнути росію до відповідальності. *Юридична газета online* : веб-сайт. 2024. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/ekologichne-pravo-turistichne-pravo/viyna-ta-shkoda-dlya-dovkillya-chi-mozhna-prityagnuti-rosiyu-do-vidpovidalnosti.html>.
7. В Україні починають збір свідчень воєнних злочинів росіян проти довкілля. *Суспільне новини* : веб-сайт. 2024. URL: <https://susplne.media/685488-v-ukraini-rosinaut-zbir-svidcen-voennih-zlociniv-rosian-proti-dovkilla/>.
8. Як притягнути російську федерацію до відповідальності за воєнні злочини проти довкілля. *Право на захист* : веб-сайт. 2023. URL: <https://r2p.org.ua/page/voenni-zlochynu-proti-dovkilla>.
9. Екологічний договір для України зелене майбутнє: Рекомендації щодо відповідальності та відновлення. *High-level working group on the environmental consequences of war*: Робоча група високого рівня з питань екологічних наслідків війни. 2024. 27 с.
10. Малишева Н.Р. Відшкодування шкоди за екологічні злочини РФ в Україні: шукати прецеденти чи створювати їх? *Еколого-правова безпека суверенної держави в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-практич. онлайн-конф. (Харків, 8 грудня 2022 р.). Харків, 2022. С. 120-125.
11. Гордєєв В.І. *Правові проблеми відшкодування екологічної шкоди в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-практич. онлайн-конф. (Харків, 8 грудня 2022 р.). Харків, 2022. С. 185-190.
12. Ковтун О.М. Еколого-правові аспекти збройної агресії Російської Федерації проти України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. № 83 (2), 2024. С. 103-109.
13. Малишева Н.Р. Екоцид внаслідок підриву греблі Каховської ГЕС як виклик та шанс для міжнародного судочинства. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (30), 2023. С. 256-279.
14. Три роки СЕП: Попри російську збройну агресію і воєнний стан у державі, прокурори протидіють злочинам проти довкілля на всіх рівнях. *Офіс Генерального прокурора* : веб-сайт. 2024. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/tri-roki-sep-popri-rosiisku-zbroynu-agresiyu-i-vojenii-stand-u-derzavi-prokurori-protidiyut-zlocinam-proti-dovkillya-na-vsix-rivnyax>.
15. Римський статут міжнародного кримінального суду 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
16. Екоцид та злочини проти довкілля – що ми можемо зробити з цим зараз? Підсумки екодискусії. *Відродження* : веб-сайт. 2023. URL: <https://www.irf.ua/ekologichna-inicizatyva-fondu-provela-ekodyskusiyu-prysvyachenu-temi-ekoczydu/>.
17. Україна розслідує понад 270 воєнних злочинів Росії проти довкілля. *Укрінформ* : веб-сайт. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3792740-ukraina-rozslidue-ponad-270-voennih-zlociniv-rosii-proti-dovkilla-kostin.html>.
18. Баїк О.І. Проблеми притягнення до відповідальності за екоцид: аналіз міжнародного та національного кримінального права. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 2 (20), 2024. С. 354-365.